

Anna Babicz

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0000-0002-1433-009X

Agnieszka Gryz

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0000-0001-8263-8566

HISTORIA OPRACOWANIA ZBIORÓW ZWARTYCH W BIBLIOTECE UNIwersYTETU MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE OD POWSTANIA DO WSPÓŁCZESNOŚCI

Streszczenie: Obchody 80-lecia powstania Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie były inspiracją do przybliżenia historii opracowania druków zwartych Biblioteki UMCS. Oddział Opracowania Zbiorów stanowi sedno biblioteki, ponieważ opracowanie zbiorów bibliotecznych to sporządzanie opisów formalnych, rzeczowych, klasyfikowanie do wolnego dostępu, prowadzenie inwentarzy, katalogów, czyli całość procesów pozwalających użytkownikowi na dotarcie do poszukiwanej publikacji. W artykule pokazano strukturę oddziału, zakresy czynności, które były w nim wykonywane, wpływ przemian technologicznych na ewolucję, która się dokonała na przestrzeni 80 lat w pracy bibliotecznej. W opracowaniu przyjęto porządek chronologiczny, pozwalający wyznaczyć przełomowe okresy związane z przemianami zachodzącymi w pracy oddziału. Zostały one podzielone na cztery etapy: lata 1951–1967 (powstanie i organizacja oddziału), 1968–1993 (przeprowadzka do nowego budynku i zmiany zasad pracy), 1994–2022 (początki komputeryzacji, opracowanie rzeczowe i systemy biblioteczne) oraz teraźniejszość związana z systemem ALMA. W pracy wykorzystano następujące metody i narzędzia badawcze: metoda bibliograficzna, analiza dokumentów, własne obserwacje oraz studium przypadku.

Słowa kluczowe: Biblioteka UMCS, historia, opracowanie formalne, opracowanie rzeczowe, klasyfikacja KBK, przepisy katalogowania, VTLs, VIRTUA, ALMA

History of the Processing of Collections at the Maria Curie-Skłodowska University Library from the Beginning to the Present Day

Abstract: The celebration marking the 80th anniversary of the Maria Curie-Skłodowska University founding was an inspiration to present the history of the processing of the University Library's collections. The Book Cataloguing Department is the linchpin of the library, as the development of a library collection involves the preparation of formal and factual descriptions, classification for free access, maintenance of inventories, catalogues, i.e. all the processes that enable a user to find the publication they are looking for. The article shows the structure of the department, the scope of activities performed in it, the impact of changing technologies on the evolution of cataloguing principles that has taken place over 80 years in library work. The compilation adopts a chronological order to delineate the landmark periods associated with the transformations taking place in the work of the Department. They have been divided into four stages: the years 1951–1967 (establishment and organisation of the department), 1968–1993 (moving to a new building and changes in working principles), 1994–2022 (beginnings of computerisation, library systems, factual description) and the present day related to the ALMA system. The following research methods and tools were used in the article: bibliographic method, document analysis, participant observations and case study.

Keywords: Maria Curie-Skłodowska University Library, history, formal description, factual description, KBK classification, cataloguing rules, VTLS, VIRTUA, ALMA

Wprowadzenie

Powstanie Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej¹ w Lublinie było związane z utworzeniem pierwszej państwowej wyższej uczelni na terenach wschodnich – Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej². Uczelnia rozpoczęła swoją działalność 23 października 1944 r. na mocy dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Powołano do życia cztery wydziały: Lekarski, Przyrodniczy, Rolny i Weterynaryjny.

W przeciwieństwie do wielu bibliotek uniwersyteckich, które po wojnie częściowo odzyskiwały swoje mienie, Biblioteka UMCS była organizowana od podstaw. Brakowało zarówno odpowiedniej kadry pracowniczej, zaplecza lokalowego, jak i środków materialnych. Wyposażenie powstającej biblioteki w niezbędny księgozbiór wymagało ogromnego wysiłku. Inwencję w gromadzeniu literatury naukowej wykazał pierwszy rektor uczelni prof. dr Henryk Raabe, który wykorzystując swoje kontakty towarzyskie oraz naukowe, pozyskiwał książki z darów, zakupów i od osób prywatnych. Znaczną część księgozbioru stanowiły książki pochodzące z rozparcelowanych majątków właścicieli ziemskich oraz ze „zbiorów zabezpieczonych” bibliotek

¹ Dalej: Biblioteka UMCS.

² Z. Kowalski, *W kręgu historii*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1979, r. 27, s. 9.

znajdujących się na Ziemiach Odzyskanych³. W ten sposób Biblioteka otrzymała około 150 tysięcy woluminów, z których większość po późniejszej selekcji trafiła do innych bibliotek⁴.

Fot. 1. Siedziba Biblioteki UMCS przy ul. Podgrodzie.
Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Pierwszym organizatorem oraz opiekunem naukowym Biblioteki został prof. dr Narcyz Łubnicki, kierownik Katedry Filozofii na Wydziale Przyrodniczym.

Polityka rozbudowy Biblioteki szła zgodnie z charakterem Uniwersytetu – w kierunku gromadzenia literatury naukowej z dziedziny przyrodznawstwa, matematyki i filozofii. W pierwszym roku istnienia kierowałem bezpośrednio pracą w Bibliotece, której personel składał się z niewielu osób. W końcu 1945 r. kierownictwo Biblioteki objęła p. Czajkowska, ja zaś z ramienia Senatu jako przewodniczący Komisji Bibliotecznej sprawowałem ogólną opiekę nad działalnością Biblioteki⁵.

W początkowym okresie zasady jej działalności były regulowane wewnętrznymi zarządzeniami, dopiero „7 grudnia 1946 roku został ustanowiony pierwszy »Regulamin Wypożyczalni i Czytelni«, który ustalał sprawy wewnętrzne oraz wprowadzał zasady udostępniania zbiorów”⁶. Dopiero w 1948 r. w Bibliotece powstały pierwsze

³ *Ibidem*, s. 10.

⁴ M. Wilczyńska, *Biblioteka Uniwersytecka Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie (1944–1974)*, Lublin 1976, s. 23.

⁵ Z. Kowalski, *op. cit.*, s. 10.

⁶ U. Poślada, G. Szczypa, *Start i współczesność – 70 lat Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej*, [w:] *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece*, t. 2: *Współczesność*, Lublin 2015, s. 88.

oddziały: Gromadzenia, Opracowania (książek oraz czasopism) i Udostępniania Zbiorów.

Fot. 2. Oddział Opracowania Zbiorów ul. Staszica 1948 r.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Na przestrzeni lat 1946–1952 biblioteka funkcjonowała w różnych pomieszczeniach, niekiedy przystosowanych do potrzeb bibliotecznych, zbiory zaś ułożone w stosy przechowywano w piwnicach w warunkach niekorzystnych dla księgozbioru. Na mocy uchwały Rady Ministrów o wzorcowym statusie szkoły wyższej, która regulowała status i zadania biblioteki uniwersyteckiej, w 1953 r. powołano pierwszego etatowego dyrektora biblioteki Tadeusza Smółkę. Tak wspominał moment rozpoczęcia w niej pracy: „podejmując prace w bibliotece UMCS zastałem w niej 14 pracowników. Wszyscy pracowali w niesłychanie ciężkich warunkach, cała biblioteka mieściła się w jednym pokoju”⁷. Gromadzony księgozbiór był dostosowany do zakresu i programu studiów realizowanych na wydziałach Lekarskim, Matematycznym i Przyrodniczym Uniwersytetu. W latach późniejszych z Lekarskiego i Przyrodniczego wyodrębniły się samodzielne uczelnie, zaś na UMCS powołano wydziały: Humanistyczny i Prawa. W rezultacie tych działań biblioteka została zmuszona do zgromadzenia oraz zapewnienia przyszłym studentom oraz kadrze naukowej niezbędnej literatury z tych dziedzin, tak aby stał się on księgozbiorem uniwersalnym.

Ogromny wpływ na kształtowanie się obecnych zbiorów biblioteki miało przyznanie jej w 1954 r. egzemplarza obowiązkowego na wszystkie druki krajowe.

⁷ T. Gaworczyk, *Tadeusz Marian Smółka (1903–1978), st. Kustosz dyplomowany, dyrektor Biblioteki Głównej UMCS w latach 1953–1970*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1979, r. 27, s. 29.

Oprócz egzemplarza zbiory nabywano drogą kupna księgarskiego i antykwarycznego, a z czasem poszerzono go o zakup zagraniczny.

Kolejnym przełomowym momentem w dziejach Biblioteki była przeprowadzka do nowo wybudowanego gmachu przy ul. Nowotki (obecnie Radziszewskiego 11), która nastąpiła w 1968 r. Budynek nazywany był biblioteką międzyuczelnianą, ponieważ w swoich podwojach mieścił cztery biblioteki lubelskich wyższych uczelni⁸. Choć początki organizacji Biblioteki Głównej UMCS były trudne, proces ten zakończył się sukcesem, a sama placówka stała się integralną częścią uczelni, wspierając jej działalność naukową i dydaktyczną.

Analiza aktualnych badań i publikacji

Historia Biblioteki UMCS była przedstawiona na przestrzeni lat w kilku opracowaniach monograficznych i artykułach. Pierwsze, autorstwa Marii Wilczyńskiej⁹ obejmowało okres początkowych trzydziestu lat. Kolejnym ważnym opracowaniem był obszerny przewodnik autorstwa Zdzisława Kowalskiego i Jadwigi Olczak¹⁰ z 1980 r. Warto również wspomnieć artykuły: Stanisławy Wojnarowicz¹¹ z okazji 50-lecia Biblioteki, Marii Wilczyńskiej¹² z 1998 r. oraz Urszuli Poślady i Grzegorza Szczypy¹³ z okazji obchodów 70-lecia Biblioteki. Jadwiga Olczak¹⁴, kierownik Oddziału w latach 1965–1982, publikowała na łamach „Biuletynu Biblioteki UMCS” prace dotyczące opracowania zbiorów oraz przepisów katalogowania. Zagadnienia związane z opracowaniem zbiorów w kontekście wprowadzenia komputeryzacji podejmowała także Dorota Tkaczyk¹⁵, kierownik Oddziału Komputeryzacji¹⁶.

⁸ We wspólnym gmachu mieściły się: Biblioteka UMCS (która zajmowała 50% powierzchni), Biblioteka Politechniki Lubelskiej, Biblioteka Akademii Rolniczej oraz częściowo Biblioteka Akademii Medycznej. M. Wilczyńska, *op. cit.*, s. 23.

⁹ M. Wilczyńska, *op. cit.*

¹⁰ Z. Kowalski, J. Olczak, *Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: przewodnik*, Lublin 1980.

¹¹ S. Wojnarowicz, *Półwiecze Biblioteki Głównej UMCS: informator wystawy*, „Folia Bibliologica” 1994/1995, vol. 42/43, s. 139–188.

¹² M. Wilczyńska, *Pół wieku Biblioteki UMCS*, „Folia Bibliologica” 1994/1995, vol. 42/43, s. 76–84.

¹³ U. Poślada, G. Szczypa, *op. cit.*

¹⁴ J. Olczak, *Katalogowanie książek w Bibliotece Głównej UMCS*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1980, r. 28, s. 67–73.

¹⁵ D. Tkaczyk, *Uczestnictwo bibliotek lubelskich w budowaniu i wykorzystywaniu katalogu centralnego NUKAT*, „Przegląd Biblioteczny” 2004, r. 72, z. 3–4, s. 231–251.

¹⁶ E. Grzybowska, B. Woźniak, M. Ziółkowska, *Wykaz publikacji pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej UMCS 1946–2009 (wybór)*, [w:] *Działalność wydawnicza bibliotek w czasach konwergencji mediów*, Lublin 2011, s. 167–223.

Tematyka opracowania zbiorów zwartych w Bibliotece UMCS była do tej pory poruszana ogólnie, przy okazji innych opracowań. Dotychczas nie powstało jednak kompleksowe studium obejmujące całość procesów technologicznych i zmian w standardach katalogowania w ujęciu historycznym.

Cel badań

Temat artykułu był w pewnym stopniu inspirowany obchodami 80-lecia powstania UMCS. Prezentowane tu materiały są wynikiem badań i wieloletnich doświadczeń autorek, które uczestniczyły w pracach związanych z katalogowaniem szeroko pojętych materiałów bibliotecznych. Inspiracją do przybliżenia historii opracowania druków zwartych Biblioteki UMCS były przechowywane w oddziale materiały źródłowe, czyli sprawozdania, druki urzędowe, zakresy obowiązków pracowniczych i inne dokumenty związane z pracą oddziału. W opracowaniu przyjęto porządek chronologiczny, który umożliwił klarowne wyodrębnienie etapów rozwoju biblioteki oraz przedstawienie zmian, które wpłynęły na funkcjonowanie i organizację oddziału. Zostały one podzielone na cztery etapy: lata 1951–1967 (powstanie i organizacja oddziału), 1968–1993 (przeprowadzka do nowego budynku i zmiany zasad pracy), 1994–2022 (początki komputeryzacji, opracowanie rzeczowe i systemy biblioteczne) oraz teraźniejszość związana z systemem ALMA.

Celem badań był opis kluczowych wydarzeń z historii Biblioteki i ich wpływ na rozwój Oddziału Opracowania Zbiorów UMCS. Ustalono, jaka była i jest obecnie jego struktura i co wchodzi w zakres obowiązków pracowniczych. Skupiono się na pokazaniu oddziaływania przemian technologicznych na ewolucję, która dokonała się na przestrzeni 80 lat w pracy bibliotecznej i w Oddziale Opracowania Zbiorów UMCS.

Metoda badań

Do realizacji wyznaczonego celu wykorzystano: metodę bibliograficzną, analizę dokumentów, własne obserwacje oraz metodę studium przypadku. Dobór wskazanych metod pozwolił na porównanie dawnych i obecnych praktyk i zasad katalogowania, na ukazanie ewolucji narzędzi i procesów bibliotecznych oraz ich wpływu na rozwój kompetencji pracowniczych. Dzięki szczegółowemu opisowi zmian w procesie opracowania zbiorów w Bibliotece UMCS pracownicy innych bibliotek będą mogli dowiedzieć się, jak przebiegała i przebiega praca w dużej bibliotece naukowej.

Oddział Opracowania Zbiorów (lata 1951–1967)

„W 1950 r. powstaje Oddział Opracowania. Początkowo złożony z 2–4 osób, w roku 1951 zostaje oficjalnie zatwierdzony przez Ministerstwo”¹⁷. W latach 1952–1955 oddziałem kierowała Maria Jasienowicz, która w 1956 r. objęła stanowisko wicedyrektora Biblioteki. W pierwszych latach zbiory opracowywano systemem skróconym, katalogowaniem objęto głównie podręczniki i księgozbiór podręczny czytelników. Oprócz książek opracowywano również czasopisma i starodruki. Do zadań oddziału należało przede wszystkim nadawanie akcesji oraz prace organizacyjne. Personel bardzo często pełnił dyżury w czytelnicy i pomagał przy innych zadaniach. W całej bibliotece zatrudnionych było tylko piętnaście osób, z bardzo różnym poziomem wykształcenia zawodowego¹⁸. Bardzo złe warunki lokalowe utrudniały pracę bieżącą. Przez długie lata biblioteka dysponowała niewielkimi pomieszczeniami, rozszanymi po całym mieście. Zarówno czytelnicy, wypożyczalnia, jak i magazyny były trudno dostępne nie tylko dla czytelników, lecz także dla pracowników. Książki do opracowania transportowano z innych oddziałów, różnych lokali rozszanych w odległych od siebie częściach Lublina. W początkowym okresie oddział borykał się również z brakiem druków bibliotecznych, takich jak: księga przybytków, inwentarz, rewersy, karty katalogowe dla książek oraz akcesyjne dla czasopism. Wszystkie te przyczyny powodowały zaległości w katalogowaniu.

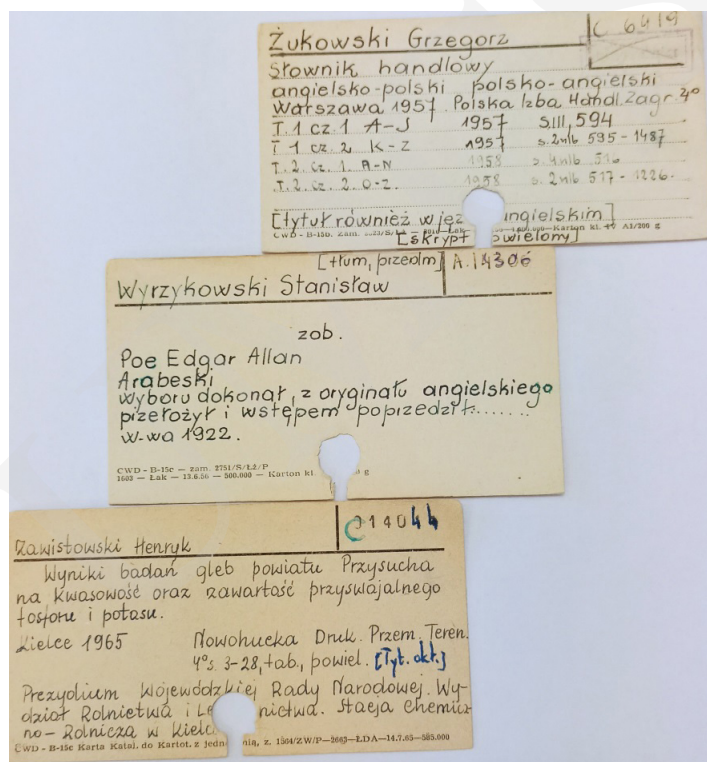
Fot. 3. Trudne warunki lokalowe biblioteki.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

¹⁷ M. Jasienowicz, *Z Oddziału Opracowania Biblioteki UMCS*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1955, r. 3, nr 4, s. 1.

¹⁸ U. Poślada, G. Szczypa, *op. cit.*, s. 89.

W 1955 r. nastąpiło wyodrębnienie w ramach Oddziału Opracowania Zbiorów: Referatu Opracowania Druków Zwartych Nowych, Referatu Czasopism, Referatu Starodruków i Referatu Katalogów¹⁹. W latach 60. XX w., w związku ze wzmożonym zapotrzebowaniem czytelnicznym, wzrosła liczba etatowych pracowników oraz zwiększyła się liczba opracowanych zbiorów.

Fot. 4. Przykład kart katalogowych pisanych ręcznie. Fot. Anna Babicz.

Źródło: Katalog Kartkowy Biblioteki UMCS.

Proces katalogowania przebiegał dwutorowo: w ramach obowiązków pracowników katalogowano wpływ bieżący, zaś pozyskane fundusze przeznaczono na skatalogowanie „zbiorów zabezpieczonych”, kupno antykwaryczne oraz niektóre zagraiczne dary. Jednak pomimo dwutorowości opracowania nie udało się zlikwidować wcześniej powstałych zaległości. Dotyczyły one głównie książek obcojęzycznych: hebrajskich, wietnamskich, niemieckich, francuskich, węgierskich. Trudności te były spowodowane złymi warunkami lokalowymi, brakiem odpowiednich pomocy

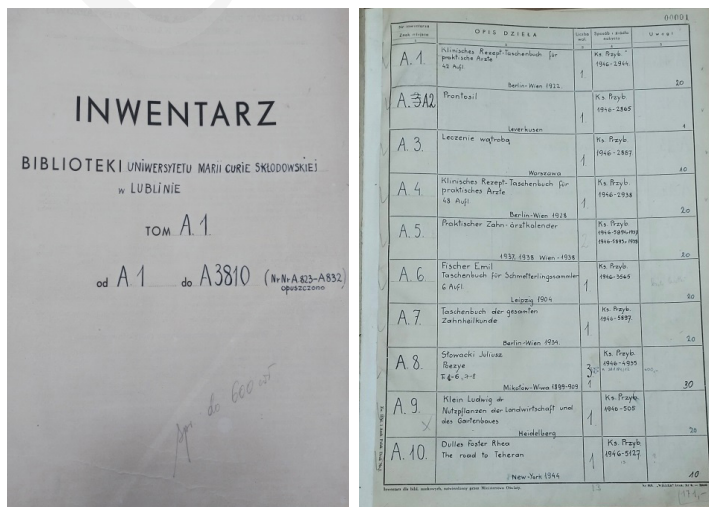
¹⁹ S. Wojnarowicz, *op. cit.*, s. 151.

naukowych, słowników, informatorów, bibliografii obcojęzycznych: francuskich, niemieckich, rosyjskich, zwłaszcza dla książek XIX-wiecznych²⁰.

Do zadań pracowników należało: opracowanie formalne i rzeczowe zbiorów, zaopatrzenie książek w karty katalogowe. Książki przydzielano katalogującym zaraz po otrzymaniu ich z Oddziału Gromadzenia. Sporządzano karty katalogowe do wszystkich katalogów znajdujących się w bibliotece: alfabetycznego (publicznego i wewnętrznego, który rejestrował druki wydane po 1800 r.), katalogu wydawnictw seryjnych, systematycznego oraz przedmiotowego (obejmował wydawnictwa wydane po 1955 r. w alfabetycznym porządku haseł przedmiotowych).

Karty pisano ręcznie. Każdy z bibliotekarzy na odwrocie umieszczał czytelny podpis na sporządzonych przez siebie kartach, a następnie wraz z książkami przekazywał je do Sekcji Katalogów Rzeczowych celem ich klasyfikacji.

Po nadaniu klasyfikacji karty ponownie trafiały do oddziału opracowania i podlegały korekcie. Kierownik czuwał nad poprawnością sporządzonych opisów katalogowych oraz właściwą klasyfikacją przedmiotową. W przypadku opisów zawierających merytoryczne błędy zwracał je pracownikom do poprawy. Następnie książki formatowano według wymiarów oraz wpisywano do odpowiednich ksiąg inwentarzowych. Inwentarze były podzielone na formaty według wysokości grzbietu: A 16° (do 20 cm), B 8° (od 20–25 cm), C 4° (od 25–35cm) oraz W – zawierający podręczniki wieloegzemplarzowe.

Fot. 5. Księga inwentarzowa, t. 1. Źródło: Inwentarz Biblioteki. Fot. Agnieszka Gryz.

²⁰ Sprawozdania z pracy Oddziału Opracowania Zbiorów za lata 1964–1967.

Wpisanie skróconych danych książek do inwentarza trwało zaledwie 3–4 dni od chwili przekazania jej z Oddziału Gromadzenia. Następnie po zainwentaryzowaniu trafiały do opracowania technicznego, który był najdłużej trwającym procesem. Pracownicy naklejali na książki odpowiednie nalepki zgodnie ze skierowaniami, wybiali numeratorem sygnaturę (połączenie zapisu cyfrowego z oznaczeniem literowym formatu A, B i C), zarówno na książkach, jak i kartach katalogowych. Następnie wpisywali wszystkie pozycje do kwitariuszy zgodnie ze skierowaniem i przekazywali do odpowiednich oddziałów. Baczna uwagę zwracano na to, aby poprawnie nadać sygnaturę książki, ponieważ błąd skutkował jej złym skierowaniem, co w konsekwencji powodowało brak możliwości jej odnalezienia.

Oprócz wyżej wymienionych zadań pracownicy oddziału musieli również prowadzić katalog alfabetyczny wewnętrzny (przeznaczony dla pracowników). W ramach obowiązków służbowych przeprowadzano meliorację, wycofywano czasopisma wcześniej włączone jako dzieła zwarte, wykreślano je z inwentarzy i wycofywano z magazynu książek²¹. Prace te prowadzono w celu stworzenia konsekwentnego katalogu alfabetycznego o logicznych i jasnych zasadach, będącego źródłem rzetelnej informacji zarówno dla czytelników, jak i dla bibliotekarzy.

Fot. 6. Katalog alfabetyczny biblioteki. Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

²¹ *Ibidem.*

Pracownicy byli zobowiązani także do prac związanych z opracowaniem księgozbiorów podręcznych innych oddziałów: Zbiorów Specjalnych, Informacji Naukowej Oddziału Prac Naukowych oraz Czytelni Humanistycznej i Matematyczno-Fizycznej.

Lata 1968–1993

Oddział Opracowania Druków Zwartych Nowych

Przełomowym momentem w rozwoju oddziału opracowania stał się rok 1968, kiedy biblioteka przeprowadziła się do nowego gmachu. W 1965 r. kierownikiem Oddziału Opracowania Zbiorów została Jadwiga Olczak, która funkcję tę pełniła do 1982 r. Jej ogromne zaangażowanie oraz doskonała znajomość katalogowania pozwoliły już od momentu przeprowadzki wprowadzić istotne zmiany w dotychczasowej organizacji pracy.

Szczegółowo opracowała zakres obowiązków zarówno dla każdego pracownika, jak i dla każdego stanowiska. Pozwoliło to na utworzenie następujących stanowisk: katalogerów książek, korektora skatalogowanych książek, osoby odpowiedzialnej za prowadzenie inwentarzy, za opracowanie techniczne książek oraz osoby odpowiedzialnej za katalog alfabetyczny²². Dzięki takim rozwiązaniom każdy z pracowników posiadał szczegółowe wytyczne dotyczące jego obowiązków. Przyspieszyło to drogę książki, szybciej trafiała ona do czytelnika. Usprawniono prace związane z opracowaniem technicznym. Wprowadzono normyienne dla katalogujących i sprawozdania miesięczne z wykonanej pracy.

Podczas opracowania zbiorów bibliotecznych pracownicy opierali się na ujednoliconej instrukcji opisu katalogowego autorstwa Józefa Grycza i Władysławy Borkowskiej „Skrócone przepisy katalogowania”²³. Korzystali również z „Przewodnika Bibliograficznego” wydawanego w formie drukowanej w Bibliotece Narodowej oraz *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera. Konsekwencją wprowadzenia instrukcji była zmiana struktury katalogu alfabetycznego, wprowadzono karty: cząstkowe, zbiorcze, przedmiotowe i odsyłacze ogólne i szczegółowe.

Mimo ogromnej poprawy warunków lokalowych stan zatrudnienia nie uległ drastycznemu zwiększeniu. W 1968 r. w oddziale było zatrudnionych 11 osób.

²² Zakres czynności poszczególnych stanowisk pracy w Oddziale Opracowania Druków Zwartych Nowych w Bibliotece UMCS w Lublinie [maszynopis powielony].

²³ J. Olczak, *op. cit.*, s. 67.

Sprawozdanie pracownika Oddz. Opracowania Druków Zwartych Nowych		za m-c 197 r. Nazwisko i imię -	
1. <u>Katalogowanie</u>	E.O. z kartami wol. - inne bez kart wol. - Razem wol. -		
Napisano kart -		przeprac. dni -	
2. <u>Korekta</u>	merytoryczna techniczna	" dni -	
3. <u>Inwentarz</u>		" dni -	
4. <u>Opracowanie techniczne</u> , przekaz. wol. -		" dni -	
5. <u>Powielanie kart</u>	na maszynie ręczn. kart - na "Optimie 528" kart - Razem kart -	" dni - " dni - "	
6. <u>Katalog wewnętrzny</u>	włączono do k.alfab.wewn. kart - k.seryjnego kart - prace melioracyjne -	} }" dni -	
<u>Przekazano do katal.wewn.</u> -	seryjn. -	} }" dni -	
	do Oddz.Katal.Rzecz. kart - /w tym do:	" dni -	
7. <u>Inne prace</u> -		" dni -	
Razem dni nieprzepr. /powód -		przeprac. -	podpis.

Fot. 7. Sprawozdanie miesięczne z pracy dla pracownika oddziału. Autor Jadwiga Olczak.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Fot. 8. Druk wewnętrzny OODZN (nr 1). Autor Jadwiga Olczak.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Zmiany wprowadzone przez Jadwigę Olczak miały na celu jak najlepsze wykorzystanie potencjału ludzkiego, ponieważ do tej pory wykwalifikowani bibliotekarze zajmowali się przepisywaniem kart katalogowych, ręcznie lub maszynowo, zamiast katalogowaniem książek. O ile udało się uzyskać stabilizację personelu, co wpłynęło

korzystnie na jakość pracy, to nadal problemem był brak maszyn do pisania i ich zły stan techniczny. Skatalogowane zbiory razem z kartą główną i kompletem kart pomocniczych korektor przekazywał dalej w celu ich powielenia. Odpowiedzialna za to zadanie osoba przepisywała taką ilość kart, jaka została zapisana na odwrocie karty głównej przez klasyfikującego.

W celu usprawnienia pracy w oddziale zakupiono pierwszy powielacz kart katalogowych Optima 528, który znacznie przyspieszył prace techniczne związane z ich powielaniem. Została również zatrudniona etatowa maszynistka. Pozwoliło to na wprowadzenie pracy dwuzmianowej, zmniejszyło wcześniejsze zaległości oraz umożliwiło rozpoczęcie powielania kart dla innych oddziałów biblioteki.

Lata 70. XX w. to trudny okres w historii, który wywarł ogromny wpływ zarówno na pracę Biblioteki, jak i oddziału. Oprócz pracy bieżącej pracownicy byli zobligowani do prac społecznych na rzecz kolejnych Zjazdów PZPR. Musieli deklarować wykonanie konkretnych prac na rzecz oddziału lub Biblioteki, np. porządkowanie magazynu podręcznego, selekcję dubletów, katalogowanie.

Plan stanowisk pracy i ilości etatów
w Oddziale Opracowania Druków Zwartych, Nowych Bibl. Gł. UMCS
na rok 1968

Stanowiska pracy	ilość etatów	kwalfikacje
Kierownik	1	
Katalogowanie	5	/ w tym jedna wykwalifikowana maszynistka/
Korekta	1	
Inwentars	1	
Opracowanie techn. Katalog alfab. wewn. wiązanie kart i melioracja	1 2	w okresach urlopow wyp. choroby potrzebne zastępstwo.
Razem	11	

Uzasadnienie

Na stanowisku katalogowania o jedną osobę więcej ze względu na to, że w naszym gmachu bibliotecznym trzeba będzie opracować zbiory druków w tej chwili niedostępne ze powodu trudności lokalowych.

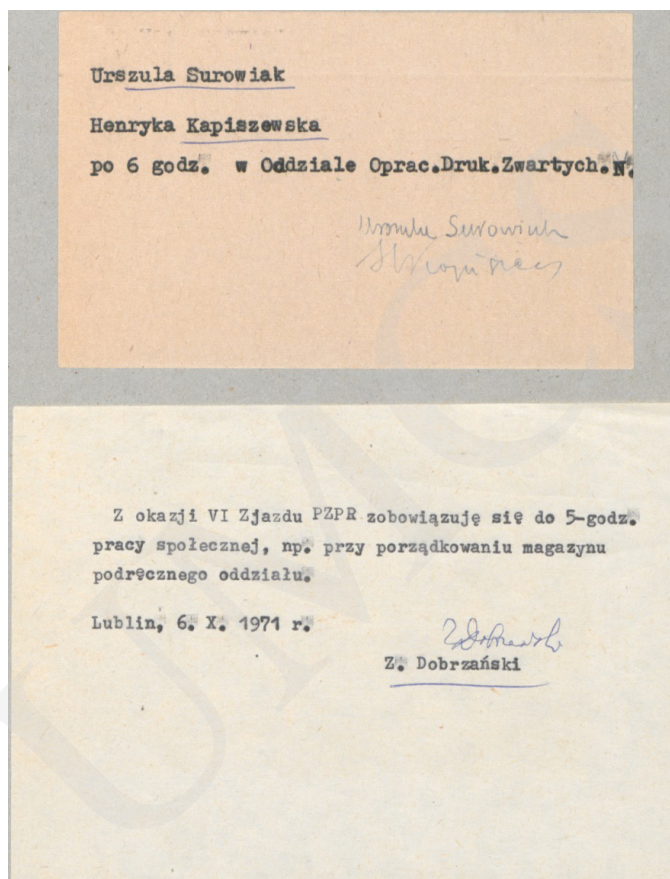
Dla opracowania techn. książki wystarczy zasadniczo 1 osoba, z tym że praca na tym odcinku musi być wykonywana systematycznie z dnia na dzień, aby nie zatrzymywać książki na drodze do czytelnika.

Praca w katalogu alfabetycznym wewnętrzny wymaga 2 etatów, wiązanie kart i melioracja i jedna osoba tylko do melioracji, wycofywanie kart, zmiany w opisach itp. trzeba przeprowadzać jednocześnie we wszystkich katalogach co zajmuje wiele czasu. Przy dwóch osobach na tym stanowisku, melioracja potrafi wiele krócej.

Kierownik Oddziału Opracowania
Druków Zwartych Nowych
/Jadwiga Olezak/

Lublin 19.1.1968

Fot. 9. Przykład rozliczenia prac społecznych wykonywanych przez pracowników oddziału. Fot. Agnieszka Gryz. Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

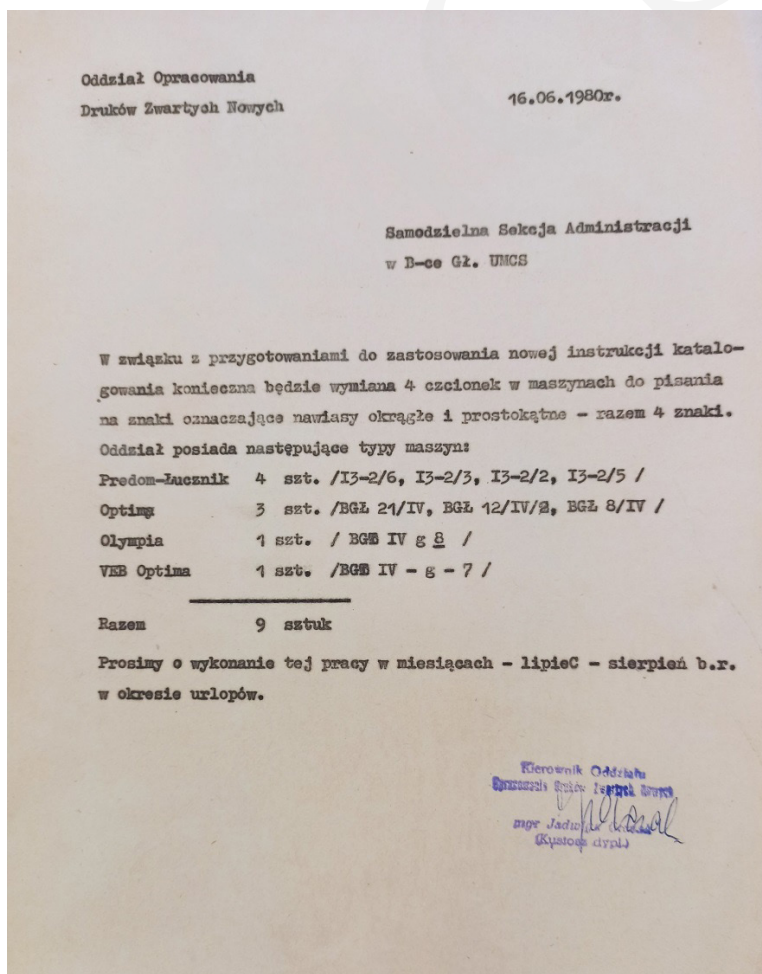

Fot. 10. Bibliotekarze przy pracy. Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Podstawowym zadaniem oddziału było opracowanie formalne druków zwartych z wpływów bieżących oraz katalogowanie księgozbiorów pochodzących z darów: entomologicznego około 1200 woluminów daru od prof. Strawińskiego, zakupu księgozbioru dra Tadeusza Szeli oraz księgozbioru około 600 woluminów zakupionego od gminy żydowskiej. W 1975 r. oddział przejął czynności związane z katalogowaniem i inwentaryzowaniem książek pochodzących z importu, a przeznaczonych do bibliotek zakładowych.

W 1981 r. wprowadzono stan wojenny, który spowodował kryzys ekonomiczny, a to odbiło się niekorzystnie na pracy oddziału. Powstające zaległości w opracowaniu egzemplarza obowiązkowego były spowodowane opóźnieniami w nadsyłaniu „Przewodnika Bibliograficznego” i dostarczaniu kart z Biblioteki Narodowej. Brakowało papieru do druku kart, podstawowych materiałów biurowych oraz odpowiedniej ilości sprzętu, jak maszyny do pisania.

W 1982 r. wprowadzono nowe, zgodne z międzynarodowymi standardami polskie zasady katalogowania – norma PB-82/N-01152.01²⁴. Na jej podstawie opracowano *Przepisy katalogowania książek* Marii Lenartowicz. Wprowadzenie nowych przepisów spowodowało pewne komplikacje, oddział posiadał maszyny typu: Predom-Łucznik, Optima, Olympia oraz VEB Optima, które nie posiadały znaków graficznych (nawiasy okrągłe i kwadratowe), a te zostały zastosowane w najnowszych przepisach.

Fot. 11. Druk wewnętrzny OODZN (nr 2). Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

²⁴ Sprawozdanie z pracy Oddziału Opracowania Zbiorów za lata 1981–1982.

Wprowadzono karty z drukowanego jednostronnie „Przewodnika Bibliograficznego”, które po wycięciu wykorzystywano i naklejano na karty katalogowe. Zlikwidowano również inwentarze według formatu, powstał jeden wspólny, do którego wpisywano wszystkie wpływy do biblioteki. Oddzielnie prowadzono tylko inwentarz „W” dla podręczników wieloegzemplarzowych.

Praca w oddziale opracowania była związana z ciągłym podnoszeniem kwalifikacji. Polegała ona na nauce katalogowania, umiejętności korzystania z informatorów potrzebnych do właściwego opracowania dzieł oraz prowadzenia inwentarzy. Niezwykle dużo miejsca poświęcano szkoleniom wewnętrznym, na których pracownicy biblioteki przedstawiali referaty o charakterze problemowo-dyskusyjnym, dotyczące zagadnień bibliotekarstwa i spraw bieżących. Prowadzone były również praktyki studenckie oraz angażowano się w organizowanie wystaw.

Lata 1994–2022

Początki komputeryzacji, opracowanie rzeczowe i systemy biblioteczne

Początki komputeryzacji zbiorów przypadły na lata 90. XX w. W 1990 r. w Lublinie powstała Lubelska Akademicka Sieć Komputerowa, z której wywodzi się obecna sieć LubMAN²⁵. Początki katalogowania komputerowego wiążą się z system MAK, wdrożonym w Bibliotece w 1993 r. Na początku stycznia tego roku biblioteka otrzymała kilka komputerów i rozpoczęła opracowywanie druków zwartych w formacie MARC BN²⁶. Katalogowaniem zajmowały się początkowo 2 osoby i do końca marca 1996 r. wprowadzono do bazy UMCS 19 000 rekordów bibliograficznych książek²⁷.

System MAK pozwalał na kopiowanie opisów bibliograficznych z „Przewodnika Bibliograficznego” i służył do wydruku kart katalogowych.

Dostęp do sieci internetowej w Lublinie pozwolił na przyłączenie się Biblioteki UMCS do projektu automatyzacji bibliotek, który miał na celu zintegrowanie systemów komputerowych. Projekt był realizowany w największych polskich bibliotekach naukowych i finansowany przez amerykańską Fundację Andrew W. Mellona. W 1993 r. podpisano w Lublinie porozumienie o współpracy bibliotek naukowych: Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Biblioteki Głównej Akademii Rolniczej, Biblioteki Głównej Politechniki Lubelskiej oraz Biblioteki

²⁵ Z. Skórzyński, *Jak w Lublinie narodził się Internet*, [online] <https://lwit.lublin.eu/wywiady/zbigniew-skorzynski-jak-w-lublinie-narodzil-sie-internet/> [dostęp: 16.02.2025].

²⁶ T. Gaworczyk, *MAK w Bibliotece. Komputeryzacja Biblioteki Głównej*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1993, r. 3, nr 3, s. 13.

²⁷ T. Bednarz, *Komputeryzacja Biblioteki Głównej*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1997, r. 7, nr 5/6, s. 32–33.

Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, i utworzono Lubelskie Konsorcjum Bibliotek Naukowych.

Fot. 12. Pracownik oddziału podczas katalogowania w systemie MAK.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

W 1994 r. podjęto decyzję o zakupie systemu Virginia Tech Library System (VTLS), a Fundacja Mellona sfinansowała wdrożenie systemu. Prace w systemie VTLS/Unix rozpoczęły się dopiero wiosną 1996 r., ponieważ system nie działał i czekano na nową wersję oprogramowania²⁸. Czas oczekiwania na system wykorzystano bardzo dobrze, rozpoczęły się szkolenia dla kadry kierowniczej, prowadzone w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie oraz Lublinie. Szkoleniami w bibliotece zajmowały się Maria Chibowska z Zakładu Metod Numerycznych UMCS oraz Bożena Grudzień i Dorota Tkaczyk z BG UMCS. Biblioteka UMCS otrzymała 20 komputerów, w tym 10 zostało przeznaczonych do celów szkoleniowych dla pracowników, ponieważ wielu z nich nie miało wcześniej do czynienia z komputerem²⁹.

²⁸ G. Nowak, *Benedyktyńska praca komputeryzacji bibliotek uczelni lubelskich*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1996, r. 6, nr 2, s. 10.

²⁹ Idem, *Sprawozdanie z prac związanych z komputeryzacją bibliotek UMCS, KUL, AR i PL wykonanych w okresie od grudnia 1993 roku do czerwca 1995 roku*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1996, r. 6, nr 2, s. 11.

Fot. 13. Sprzęt komputerowy. Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Oprócz odbywania szkoleń z katalogowania komputerowego wybrani pracownicy biblioteki brali udział w pracach nad zasadami tworzenia haseł wzorcowych oraz ujednocnianiem reguł opisu bibliograficznego³⁰.

W 1996 r. powstało Centrum Formatów Kartotek i Wzorcowych (CFiKHW) w Warszawie, przekształcone potem na Centralną Kartotekę Haseł Wzorcowych (CKWH). Grupa bibliotek stosująca oprogramowanie VTLS przygotowała zasady i zorganizowała proces wprowadzania danych. Wybrano format USMARC i przygotowano materiały dydaktyczne dla współkatalogujących bibliotek.

W Bibliotece UMCS zainstalowano system VTLS-EasyPac w wersji umożliwiającej uproszczone kopiowanie rekordów³¹. OODZN rozpoczął katalogowanie zbiorów bieżących w marcu 1996 r. Katalogowanie polegało na sporządzaniu własnych opisów bibliograficznych z rekordami khw lub kopiowaniu rekordów z innych bibliotek pracujących w systemie VTLS. Wszystkie hasła rekordów wzorcowych (khw) były pobierane z CKHW. Praca przy katalogowaniu się wydłużała, ponieważ przy 15-osobowej obsadzie tylko 4 posiadały uprawnienia do tworzenia haseł khw, które były niezbędne

³⁰ D. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 234.

³¹ *Ibidem*, s. 235.

do tworzenia opisów bibliograficznych. Pracownicy mieli przydzielone uprawnienia: katalogerzy, mogący tworzyć rekordy oraz hasła khw oraz administratorzy, mający uprawnienia do kontroli rekordów przez sprawdzanie i zatwierdzanie ich do bazy CKHW. Praca katalogerów polegała na wyszukiwaniu w innych bibliotekach opracowywanej pozycji, kopiowaniu jej do katalogu komputerowego UMCS, kopiowaniu wszystkich użytych haseł. Przywiązywano dużą uwagę do powiązań pomiędzy rekordami khw a rekordami bibliograficznymi, bo tam były zawarte kluczowe informacje, ułatwiające pracę katalogującym bibliotekarzom. Jedna osoba zajmowała się sprawdzaniem i kopiowaniem wszystkich brakujących haseł potrzebnych do opracowywanych dokumentów. Mimo tych niedogodnień baza zapełniała się, ponieważ opracowywano również zbiory retrospektywnie za dodatkowe fundusze, przyznane na ten cel.

We wrześniu 1997 r. w bazie było 50 462 rekordów bibliograficznych, 1547 rekordów czasopism oraz 56 020 rekordów egzemplarza³². Do zadań oddziału należało także opracowanie techniczne, czyli oklejanie książek kodami kreskowymi, tworzenie rekordów egzemplarza i korekta rekordów opracowanych zbiorów oraz wydruk kart do katalogów kartkowych. Początkowo prowadzono dwa katalogi alfabetyczne: kartkowy i komputerowy. Katalogi tradycyjne: alfabetyczny, przedmiotowy i systematyczny, zamknięto w 1997 r.

W 1993 r. „przygotowano program do prowadzenia inwentarzy księgozbiorów bibliotecznych – niestety nie został uruchomiony z powodu braków odpowiednich komputerów”³³. Inwentarz komputerowy został uruchomiony dopiero w 2001 r. Wprowadzono wówczas nowy sposób inwentaryzacji zbiorów, a tradycyjne inwentarze zostały zamknięte. Osobą prowadzącą inwentarz elektroniczny był i jest kierownik oddziału.

W Bibliotece pojawiały się głosy krytyki, zakładano bowiem, że komputeryzacja powinna przyspieszyć proces opracowania zbiorów, natomiast tak się nie stało. Przyjęty cykl pracy wydłużył opracowanie do kilku dni, co przy dużym wysiłku budziło frustracje pracowników. Warunki lokalowe były trudne, pokoje przepełnione, częste awarie sieci komputerowej spowodowane przeciążonym serwerem³⁴ powodowały nieprzewidziane przerwy w katalogowaniu. Nowe rozwiązania były rewolucją w dotychczasowej organizacji pracy. Pracownicy (często już nie najmłodszy) musieli nauczyć się posługiwania komputerem, klawiaturą i myszką, co wzbudzało opór u niektórych. Do dotychczasowych umiejętności katalogowania doszły nowe

³² T. Bednarz, *op. cit.*, s. 33.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Korzystano ze wspólnego serwera zakupionego dla Biblioteki UMCS, Biblioteki AR, Biblioteki PL, ponieważ funkcjonowały one w jednym budynku i takie były ustalenia konsorcyjne zawarte w 1994 r. G. Nowak, *Sprawozdanie z prac...*, *op. cit.*, s. 11.

kwalifikacje i wymagania, ponieważ opis bibliograficzny musiał spełniać wymogi bibliografii narodowej. Efektem tych wszystkich trudności było spowolnienie opracowania zbiorów.

Opracowanie rzeczowe zbiorów

Zgodnie z postanowieniami dotyczącymi współpracy z innymi bibliotekami stosującymi system VTLS, w BG UMCS przystąpiono do opracowania rzeczowego dokumentów według jhp KABA³⁵. W 1995 r. powstała Sekcja Opracowania Rzeczowego KABA, która początkowo składała się z 4 osób. W lipcu 1998 r. została przekształcona w Oddział Opracowania Rzeczowego Zbiorów, ponieważ zrezygnowano z opracowania według jhp BN, w związku z czym pracowników zajmujących się opracowaniem rzeczowym BN włączono do nowo powstałego oddziału. Przez pierwsze dwa lata kontynuowano opracowanie rzeczowe w obu językach przedmiotowych, ale okazało się to nieefektywne.

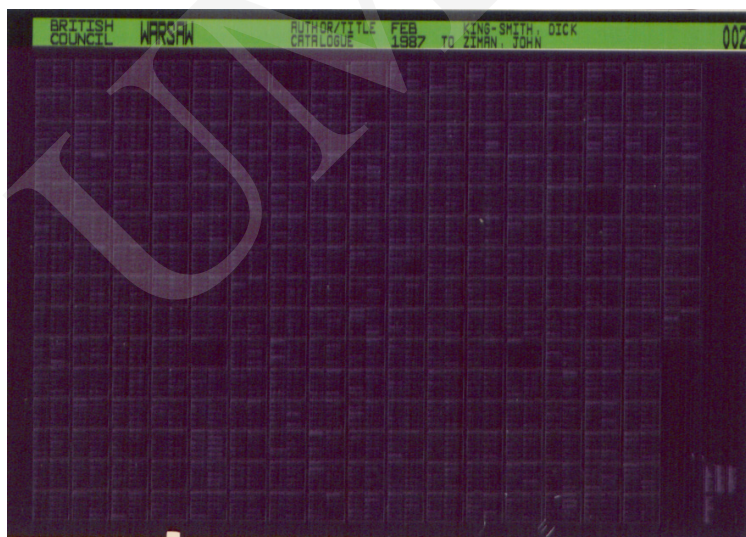
Fot. 14. Trudne początki Sekcji Opracowania Rzeczowego KABA. Źródło: zdjęcie własne autorki.

Pracownicy rozpoczęli pracę nad opracowaniem rzeczowym zbiorów oraz tworzeniem leksyki jhp KABA. Opracowanie terminów KABA było skomplikowane

³⁵ KABA (akronim: Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich) język haseł przedmiotowych KABA: był tworzony przez wybrane biblioteki od początku lat 90. XX w.

i wymagało odpowiedniego przygotowania. Słownictwo było kompatybilne z językami RAEMAU³⁶ oraz LCSH³⁷ i tworzone na podstawie zasad metodycznych tych języków.

W CKHW przyjęto od początku zasadę współtworzenia języka w toku katalogowania przedmiotowego. Hasła były tworzone do potrzebnych opisów przedmiotowych, tworzeniem haseł zajmowali się uprawnieni redaktorzy słownika jhp KABA. Praca była trudna, wymagała znajomości zasad tworzenia rekordów oraz terminologii z określonych dziedzin wiedzy, znajomości języków obcych. Dostęp do języków źródłowych RAMEAU i LCSH był utrudniony, na początku pracy nad słownictwem korzystano z wersji drukowanych słownika RAMEAU, następnie z mikrofilmów i specjalnego czytnika dedykowanego do tej formy zapisu danych. W późniejszych latach pojawiły się CD-ROM-y, z których można było korzystać na jednym wyznaczonym komputerze, a następnie z baz RAMEAU i LCSH dostępnych online.

Fot. 15. Przykład mikrofilmu używanej podczas pracy przy opracowaniu rzeczowym.

Fot. Anna Babicz. Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Początki opracowania rzeczowego napotykały na liczne trudności wynikające z niedostatecznego nasycenia słownictwa KABA, czasochłonności procesu tworzenia haseł (związanej z długim oczekiwaniem na ich zatwierdzenie przez Ośrodek

³⁶ RAMEAU (fr. *Répertoire d'autorité-matière encyclopédique et alphabétique unifié*) język Biblioteki Narodowej w Paryżu.

³⁷ LCSH (ang. *Library of Congress Subject Headings*).

Walidacyjny CKHW w Warszawie) oraz niewielkiej liczby katalogerów. Wszystko to powodowało zakłócenia płynności opracowania. Zaczęły tworzyć się duże zaległości sięgające nawet kilkunastu miesięcy i część zbiorów została przekazana do magazynu bez charakterystyk rzeczowych³⁸. Trudny okres trwał do 2000 r., wtedy obsada oddziału zwiększyła się do 8 osób. Głównym zadaniem pracowników było tworzenie charakterystyk rzeczowych dokumentów. Aby było ono efektywne, zespół musiał podnosić swoje kwalifikacje przez uczestnictwo w wykładach, warsztatach i ćwiczeniach z tematowania w jhp KABA. Odbywały się one w Warszawie, Krakowie, Gdańsku. Szkolenia takie organizowało dla pracowników oddziałów opracowania rzeczowego swoich bibliotek również Konsorcjum Bibliotek Lubelskich.

Współpraca z NUKAT

Przełomem w pracy nad przyspieszeniem katalogowania zbiorów było utworzenie katalogu centralnego NUKAT w lipcu 2002 r. i zmiana oprogramowania na nową wersję systemu VIRTUA oraz zmiana formatu na MARC21. Biblioteki VTLS migrowały do nowego systemu według ustalonej kolejności, Biblioteka UMCS otrzymała nowy system w 2003 r. Po krótkim przygotowaniu pracownicy byli gotowi do pracy z nowym interfejsem. Nie trzeba było już przechodzić pomiędzy bazami w poszukiwaniu katalogowanej pozycji, bibliotekarze mogli pracować z jednym klientem VIRTUI³⁹.

Fot. 16. Widok ekranu w systemie Virtua.

Źródło: zrzut ekranu systemu VIRTUA.

³⁸ D. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 240.

³⁹ *Ibidem*, s. 241.

Koncepcja NUKAT polegała na współkatalogowaniu, czyli tworzeniu rekordu dla każdego typu dokumentu w bazie centralnej i po jego zatwierdzeniu przez redaktorów NUKAT – skopiowaniu opisu do własnej biblioteki. Idea ta wpłynęła na ujednoczenie katalogowanych zbiorów, podniosła ich jakość oraz zminimalizowała dublowanie pracy. Zmiana systemu była związana z koniecznością wymiany sprzętu komputerowego na nowszy, który obsługiwał Unicode⁴⁰ oraz był przystosowany do wymogów nowej wersji programu.

Oddział Opracowania Zbiorów

Z dniem 1 października 2003 r. nastąpiło połączenie Oddziału Opracowania Rzeczowego z Oddziałem Druków Zwartych Nowych w jeden Oddział Opracowania Zbiorów (OOZ). Oddział dzięki połączeniu składał się z 17 osób. Decyzja ta wpłynęła na organizację pracy, nastąpiły wzajemne szkolenia pracowników, których efektem było kompleksowe opracowanie formalne i rzeczowe książki przez jednego pracownika. Potrzeba tej zmiany nastąpiła wkrótce po rozpoczęciu pracy w bazie NUKAT, ponieważ kopiowane rekordy miały już często hasła przedmiotowe sporządzone przez inne ośrodki. Pozwoliło to na wygospodarowanie dodatkowego czasu na opracowanie retrospektywne zbiorów, które w ramach dodatkowych obowiązków jest wykonywane przez Oddział do chwili obecnej. Prace nad rekatalogowaniem zbiorów trwały od początku komputeryzacji, najwięcej zbiorów opracowano w latach 1997–1998, wykorzystując na ten cel dotacje Open Society Institute i Komitetu Badań Naukowych⁴¹. Początkowo kryterium retrokonwersji była data wydania książek od 1980 r., później zasady zmieniono i do chwili obecnej kataloguje się zwroty z wypożyczalni, które nie są opracowane w katalogu komputerowym.

Bibliotekarze OOZ brali udział w projekcie „NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej”. Projekt polegał na scalaniu opisów dokumentów, które były opracowane w bibliotece przed podjęciem współkatalogowania i zastąpienia ich rekordami zatwierdzonymi przez Centrum NUKAT. Prace trwały w latach 2010–2012 r. i były bardzo żmudne.

W kwietniu 2011 r. rozpoczęły się prace przy kolejnym projekcie „Lubelska Biblioteka Wirtualna” – w oddziale opracowywano rekordy bibliograficzne wybranych pozycji, które były potem wprowadzane do Biblioteki Cyfrowej UMCS. Efektem

⁴⁰ Unicode – komputerowy standard kodowania zestawu znaków obejmującego litery większości pism używanych na świecie. Nowa wersja systemu pozwalała na bezpośrednie korzystanie ze znaków specjalnych bez używania *Tablicy znaków* jak w EasyPack, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Unicode>

⁴¹ D. Tkaczyk, *op. cit.*, s. 244.

projektu było użytkowanie od 2015 r. wyszukiwarki PRIMO dla bibliotek biorących udział w przedsięwzięciu.

W Bibliotece Głównej UMCS zapadła decyzja o wprowadzeniu wolnego dostępu do części zbiorów. We wrześniu 2012 r. 4 osoby zostały oddelegowane do szkolenia w klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Po powrocie do Lublina podjęto wyzwanie zaklasyfikowania 40 000 książek. Osoby wytypowane do opracowania według KBK miały doświadczenie w zakresie opracowania rzeczowego zbiorów, co okazało się bardzo pomocne. Jednak należało włożyć bardzo duży wysiłek, aby nauczyć się zasad klasyfikacji, która jest dostępna w języku angielskim, zapisu symbolu KBK w postaci znaków alfanumerycznych oraz wprowadzaniu haseł do rekordów bibliograficznych w LCSH. Oznaczało to dodatkowe obowiązki, ponieważ katalogerzy wykonywali swoją bieżącą pracę przy opracowaniu formalnym i rzeczowym książek, a po godzinach zajmowali się klasyfikowaniem zbiorów do strefy Wolnego Dostępu. W 2013 r. została uruchomiona pierwsza czytelnia z dostępem do tak opracowanych zbiorów.

Fot. 17. Czytelnia Wolnego Dostępu w trakcie modernizacji.

Źródło: z Archiwum Biblioteki UMCS.

Przemiany technologiczne oraz decyzja o przystąpieniu do współkatalogowania wpłynęła na wzrost tempa pracy i ostateczny kształt katalogu komputerowego. System VIRTUA ewoluował, kolejne wersje podnosiły komfort pracy katalogera, dochodziły nowe funkcjonalności wprowadzane przez administratorów Centrum NUKAT. Wszystkim współkatalogującym zależało na jakości metadanych, stąd szczegółowe sprawdzanie danych w khw, jak również w rekordach bibliograficznych.

Na stronie NUKAT znajdowały się niezbędne pomoce i aktualizacje. „Warsztat katalogera” zawierał: format MARC 21, ustalenia bibliograficzne i formalne, tablice transliteracji, skróty stosowane w bazie, „obszar roboczy”, którego przeglądanie miało zapobiegać dublowaniu pracy.

Praca w oddziale opracowania wiązała się z ciągłym podnoszeniem kwalifikacji spowodowanych rozwojem systemów stosowanych w Bibliotece, pojawieniem się nowych typów opracowywanych dokumentów, zmianami przepisów katalogowania czy wprowadzenia RDA⁴² w rekordach bibliograficznych. Szkolenia odbywały się w formie konferencji, warsztatów wyjazdowych i wideoszkoleń.

Jakie typy dokumentów były opracowywane? Oprócz książek były to dokumenty elektroniczne, audiobooki, filmy, zasoby ze skierowaniami do innych oddziałów. Oddział sprawował nadzór merytoryczny nad bibliotekami specjalistycznymi, doświadczeni bibliotekarze przeprowadzali szkolenia z katalogowania formalnego, tworzenia haseł wzorcowych, katalogowania rzeczowego w języku KABA. Przez wiele lat w OOOZ odbywały się staże dla bibliotekarzy oraz praktyki studenckie. Wybrani pracownicy Oddziału zajmowali się również wprowadzaniem danych do Biblioteki Cyfrowej UMCS od początku jej powstania w 2008 r.

Nowy system ALMA

System VIRTUA musiał zostać zastąpiony, ponieważ przestał być rozwijany, a jego funkcjonalności nie uległy zmianie. W listopadzie 2022 r. Biblioteka rozpoczęła pracę w oferującym nowoczesne rozwiązania systemie ALMA, który otrzymała w ramach projektu OMNIS⁴³. ALMA działa w chmurze, jest obsługiwana przez przeglądarkę internetową i nie potrzebuje zaplecza serwerowego. Zmiany te wymusiły potrzebę szkoleń dla pracowników oddziału, które trwały od marca 2022 r. Biblioteka Narodowa zorganizowała cykl szkoleń online, wprowadzających zagadnienia katalogowania według zasad BN z wykorzystaniem deskryptorów⁴⁴. Nowe przepisy katalogowania są bardziej szczegółowe i wymagają wprowadzenia większej liczby metadanych przez katalogujących. Pierwszy rok pracy to był żmudny proces uczenia się nowych zasad. Wdrożenia oprogramowania wymagało wielu godzin ćwiczeń i testowania. Pracownicy przyzwyczajeni do systemu VIRTUA, używanego przez

⁴² RDA (Resource Description and Access). K. Sanetra, *Standardowe dane bibliograficzne w katalogach hybrydowych*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179), s. 7–8.

⁴³ OMNIS, [online] <https://www.bn.org.pl/projekty/omnis/> [dostęp: 12.01.2025].

⁴⁴ K. Mituś, *Deskryptory Biblioteki Narodowej – geneza, tło teoretyczne i krótkie omówienie nowego sposobu opisu rzeczowego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2017, nr 1 (44), s. 121–144.

prawie 20 lat, mieli pewne nawyki i ciągle porównywali oba systemy. W okresie przejściowym przed wprowadzeniem nowych rozwiązań nie był już stosowany jhp KABA, dokumenty opracowywano tylko formalnie oraz kontynuowano klasyfikowanie książek do wolnego dostępu według klasyfikacji KBK.

W trakcie okresu przygotowawczego w Oddziale opracowywano retrospektywnie książki z magazynu, ponieważ trwały prace mające na celu digitalizację katalogów kartkowych. Melioracja istniejących katalogów została przeprowadzona przy dużym wsparciu pracowników Oddziału Udostępniania, ponieważ trzeba pamiętać, że katalogi kartkowe BG UMCS zawierają pozycje nieopracowane w katalogu komputerowym, pomimo trwającej od lat retrokonwersji zbiorów bibliotecznych. Dlatego dostęp do wersji cyfrowych katalogów ma tak duże znaczenie⁴⁵. Podczas migracji danych do systemu wykonano pracę nad usuwaniem duplikatów rekordów bibliograficznych, czyli tzw. deduplikacją.

Szczegóły	
Tytuł	Kształtowanie lojalności klientów instytucjonalnych w polskich interaktywnych centrach nauki / Iwona Escher, Aleksandra Scibich-Kopiec, Justyna Łapińska.
Twórca	Escher, Iwona (1974-) Autor > Ścibich-Kopiec, Aleksandra Autor > Łapińska, Justyna (1974-) Autor > Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Wydawca >
Opis fizyczny	249 stron : fotografie, ilustracje, mapy, wykresy ; 23 cm.
Wydawca	Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Data publikacji	copyright 2024
Uwaga	Bibliografia, netografia na stronach 208-231. Dla pracowników interaktywnych centrów nauki, którzy biorą udział w tworzeniu strategii (polityki) obsługi klientów instytucjonalnych w takich podmiotach.
Forma i typ	Książki Publikacje fachowe Publikacje naukowe
Temat	2001- > Lojalność konsumentów > Marketing > Muzea i centra nauki > Relacje biznesowe > Zarządzanie relacjami z klientami > Polska > Opracowanie > Raport z badań >
Dziedzina i ujęcie	Gospodarka, ekonomia, finanse Zarządzanie i marketing
Język	polski
Identyfikator	ISBN : 9788323160212
Typ	Opracowanie Raport z badań
Źródło	Katalog biblioteki

Fot. 18. Źródło: zrzut ekranu z BG UMCS: przykład publikacji opracowanej w systemie ALMA.

⁴⁵ Katalog alfabetyczny został zmeliorowany, digitalizowany i obecnie jest w trakcie wprowadzania danych do Biblioteki Cyfrowej UMCS, Katalog alfabetyczny BG UMCS, [online] <https://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/collectiondescription/41> [dostęp: 25.04.2025].

W 2023 r. w nowym systemie skatalogowano 19 236 pozycji i utworzono 1106 nowych rekordów bibliograficznych (dla porównania do listopada 2022 r. w systemie VTLS/VIRTUA opracowano 18 556 rekordów bibliograficznych, a nowych utworzono 2199).

Nowe zasady pracy wymagają dużej cierpliwości i wytrwałości, ponieważ katalogerzy są zobowiązani do utworzenia kompletnego rekordu bibliograficznego (formalnego, rzeczowego) oraz rekordów haseł wzorcowych. Ze względu na stan osobowy oddziału, który liczył w 2022 r. 7 osób – obecnie 5, nie jest możliwy podział na dziedziny opracowywanych zbiorów. Zaletą nowego systemu jest natychmiastowa widoczność nowo wprowadzanych zasobów, czytelnik otrzymuje informacje o lokalizacji dokumentów oraz możliwość ich rezerwacji lub wypożyczenia.

Podsumowanie

Historia Oddziału Opracowania jest nierozłącznie związana z historią biblioteki UMCS. Przeobrażenia jego struktury wynikały zarówno ze zmian lokalizacji biblioteki, jak i rozwoju technologicznego, który wpłynął na jego organizację i jakość pracy. Najważniejsze zmiany przyniosła przeprowadzka do nowego gmachu, co umożliwiło wiele usprawnień organizacyjnych. Kolejnym kamieniem milowym w historii Oddziału był etap komputeryzacji Biblioteki, wprowadzony od 1995 r., a także wdrażanie kolejnych systemów bibliotecznycych, które pozwoliły pracownikom na rozwijanie nowych kompetencji.

W ciągu 80 lat katalog Biblioteki przeszedł ewolucję od katalogu kartkowego (alfabetycznego i rzeczowego) do katalogu komputerowego. Tradycyjne karty katalogowe zostały zastąpione rekordami bibliograficznymi dla właściwego dokumentu. Wykorzystanie nowych narzędzi przyczyniło się do skrócenia czasu poszczególnych procesów bibliotecznycych, wpłynęło na szybkość, dokładność i różnorodność katalogowanych zbiorów. Dostęp do Internetu umożliwił bibliotekarzom wyeliminowanie żmudnych poszukiwań informacji, prowadzonych najpierw w drukowanych źródłach: bibliografiach, słownikach, encyklopediach, potem bazach dostępnych na CD-ROM czy mikrofilmach.

Pracownicy Oddziału Opracowania Zbiorów, oprócz swoich podstawowych zadań, związanych z opracowaniem różnorodnych materiałów bibliotecznycych, ciągłym doskonaleniem zawodowym, angażowali się również w rozwój osobisty. Uczestniczyli w konferencjach, szkoleniach oraz tworzyli publikacje o tematyce bibliotekarskiej. Omawiając historię Oddziału, warto wspomnieć o osobach, które wniosły największy wkład w jego modernizację, przede wszystkim o kierownikach

Oddziału⁴⁶. Najdłużej pełniącą tę funkcję była Jadwiga Olczak (1965–1982), później-sza dyrektor Biblioteki, która wprowadziła najistotniejsze zmiany w reorganizacji pracy Oddziału. Przedstawiona charakterystyka działalności Oddziału Opracowania Zbiorów pokazuje, jak ważną rolę pełni on w całej strukturze biblioteczej.

Historia i rozwój Oddziału to nie tylko opowieść o zmianach technologicznych, lecz przede wszystkim świadectwo zaangażowania, profesjonalizmu i otwartości na rozwój pracowników. Dzięki ich pracy i umiejętnościom biblioteka mogła dostosować się do zmieniających się realiów i oczekiwań użytkowników, zachowując jednocześnie wysoką jakość opracowania zbiorów. Obecne standardy katalogowania i dostępności informacji są wynikiem wieloletniego procesu doskonalenia, który wciąż trwa – z korzyścią dla całej społeczności akademickiej.

Bibliografia

- Bednarz T., *Komputeryzacja Biblioteki Głównej*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1997, r. 7, nr 5/6, s. 32–33.
- Gaworczyk T., *MAK w Bibliotece. Komputeryzacja Biblioteki Głównej*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1993, r. 3, nr 3, s. 13.
- Gaworczyk T., *Tadeusz Marian Smółka (1903–1978), st. Kustosz dyplomowany, dyrektor Biblioteki Głównej UMCS w latach 1953–1970*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1979, r. 29, s. 28–30.
- Grzybowska E., Woźniak B., Ziółkowska M., *Wykaz publikacji pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej UMCS 1946–2009 (wybór)*, [w:] *Działalność wydawnicza bibliotek w czasach konwergencji mediów*, Lublin 2011, s. 167–223.
- Jasienowicz M., *Z Oddziału Opracowania Biblioteki UMCS*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1955, r. 3, nr 4, s. 1–2.
- Kowalski Z., *W kręgu historii*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1979, r. 27, s. 9–17.
- Mituś K., *Deskryptory Biblioteki Narodowej – geneza, tło teoretyczne i krótkie omówienie nowego sposobu opisu rzeczowego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2017, nr 1 (44), s. 121–144.
- Nowak G., *Benedyktynska praca komputeryzacji bibliotek uczelni lubelskich*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1996, r. 6, nr 2, s. 10.
- Nowak G., *Sprawozdanie z prac związanych z komputeryzacją bibliotek UMCS, KUL, AR i PL wykonanych w okresie od grudnia 1993 roku do czerwca 1995 roku*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 1996, r. 6, nr 2, s. 11.
- Olczak J., *Katalogowanie książek w Bibliotece Głównej UMCS*, „Biuletyn Biblioteki UMCS” 1980, r. 28, s. 67–73.

⁴⁶ Wykaz wszystkich kierowników Oddziału patrz Załącznik nr 1.

- Poślada U., Szczypa G., *Start i współczesność – 70 lat Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, [w:] *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece*, t. 2: *Współczesność*, Lublin 2015, s. 87–110.
- Sanetra S., *Standardowe dane bibliograficzne w katalogach hybrydowych*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179), s. 1–18.
- Skórzyński Z., *Jak w Lublinie narodził się Internet*, [online] <https://lwit.lublin.eu/wywiady/zbigniew-skorzynski-jak-w-lublinie-narodził-sie-internet/> [dostęp: 16.02.2025].
- Sprawozdania z pracy Oddziału Opracowania Zbiorów za lata 1964–1989. Maszynopisy znajdujące się w Oddziale Opracowania Zbiorów Biblioteki Głównej UMCS.
- Szczypa G., *Dzieje Biblioteki Głównej UMCS w zarysie*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 2024, nr 10 (315), Wydanie specjalne, s. 46.
- Tkaczyk D., *Uczestnictwo bibliotek lubelskich w budowaniu i wykorzystywaniu katalogu centralnego NUKAT*, „Przegląd Biblioteczny” 2004, r. 72, z. 3–4, s. 231–251.
- Wilczyńska M., *Biblioteka Uniwersytecka Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie (1944–1974)*, Lublin 1976.
- Wilczyńska M., *Pół wieku Biblioteki UMCS*, „Folia Bibliologica” 1994/1995, vol. 42/43, s. 76–84.
- Wojnarowicz S., *Półwiecze Biblioteki Głównej UMCS: informator wystawy*, „Folia Bibliologica” 1994/1995, vol. 42/43, s. 139–188.

Załącznik 1

Kierownicy Oddziału Opracowania Zbiorów
mgr Maria Jasienowicz (1952–1955)
inż. Stanisław Makowiecki (1956–1957)
mgr Sabina Horyszewska-Flanczewska (1958–1962)
mgr Stefan Pawelec (1962–1965)
mgr Jadwiga Olczak (1965–1982)
mgr Teresa Gaworczyk (1982–1984)
mgr Teresa Batorska (1984–1990)
mgr Anna Golc (1990–1997)
mgr Bożena Grudzień (1997–2007)
mgr Agnieszka Wilk (2007–2019)
mgr Agnieszka Gryz (2019–...)